

РЕКОНСТРУКЦІЯ РЕДУКТИВНОГО АРЕАЛУ (за матеріалами фітономінації говірок Чорнобильської зони)

Статтю присвячено питанню реконструкції образу редукованих говірок; визначено основні напрямки їх дослідження, узагальнено типи трансформацій, які відбуваються у лексико-семантичній системі переселенської говірки.

Ключові слова: *редуктивна говірка, реконструкція, хронологізація, лексико-семантична трансформація.*

Полісся як одна з архаїчних зон Славії і давня міжетнічна контактна зона досі зберігає релікти слов'янських мов і культур, а тому потребує комплексного дослідження. Це завдання ускладнене тим, що середньополіський діалект після аварії на Чорнобильській АЕС 1986 р. перестав існувати як ареальна цілісність унаслідок переселення мешканців цієї території на інші терени України. Так постала загроза трансформації, а згодом асиміляції традиційної духовної культури та старожитніх говірок Центрального Полісся. Це територія українсько-білоруського мовного суміжжя, яка ще з кінця XIX ст. була об'єктом діалектологічного вивчення (див., наприклад: [АУМ III, к. X]). Як зазначають дослідники, у говірках Нижньої Прип'яті водночас наявні виразні риси південно-східного білоруського наріччя та архаїчні північноукраїнські риси [11, с. 125 – 126].

Попри увагу лінгвістів середньополіського діалекту, в українській діалектології існує чимало прогалин у вивченні мови цього регіону. Зокрема, недостатньо досліджена лексика тієї частини середньополіського ареалу, яка постраждала від аварії на ЧАЕС¹. Нові умови функціонування та стрімкий розвиток соціокультурної сфери (поліпшення рівня освіченості молодого покоління, відтік населення у місто) сприяли швидкій трансформації говірок зони відчуження, забуванню питомої архаїчної культури середньополіського ареалу.

Специфіка функціонування переселенських чорнобильських говірок на новій території зумовлює їх власне лінгвістичні характеристики. На позначення типу

¹ Першочергового відселення зазнали Чорнобильський та Поліський райони Київської області та частина Народицького району Житомирської області.

таких говірок в українській лінгвістиці вперше було введено поняття *редуктивної говірки* – такої, що зазнала чи зазнає структурних змін унаслідок дії різних чинників – звуження сфери функціонування, міграційних процесів тощо [7, с. 567], оскільки на збереження мовної пам'яті впливають позамовні чинники: “номінація, попри загальні моделі реалізації, залежна від локального культурного довкілля, від оточення й досвіду мікросоціуму” [8, с. 22]. Тож відрив від питомої території функціонування веде до втрат окремих ланок лексико-семантичної системи, порушення реальних зв'язків між денотатом та його номінацією. До факторів, які впливають на трансформаційні процеси в переселенській говірці, додаються і власне лінгвістичні, зокрема тип діалектної системи, з якою зіткнулася переселенська говірка. Здебільшого для переселенців Чорнобильської зони були добудовані частини сіл, іноді – окремі населені пункти (наприклад, Луб'янка, Варовичі Васильківського р-ну, Нові Опачичі Макарівського р-ну Київської обл.). Проте навіть у межах одного такого села населення здебільшого не є монодіалектним, оскільки у таких населених пунктах мешкають вихідці з сусідніх сіл Чорнобильської зони (наприклад, с. Варовичі²). Різноміалектне оточення як сфера побутування переселенських чорнобильських говірок визначають переважно гетерогенні типи їх діалектних основ (бі- та полідіалектні)³. Тип контактних говорів, які можуть належати до одного чи різних українських наріч, є одним з основних чинників, які визначають напрямок трансформації переселенської говірки і можуть бути предметом спеціальних досліджень [1, с. 25 – 27]. Крім того, динамічні процеси в переселенських говірках актуалізують проблему відновлення образу говірок редуктивного ареалу за матеріалами різних тематичних груп лексики.

Для спроби відновити образ говірок Чорнобильського ареалу обрано ботанічну лексику, в якій відображено одну з найголовніших сфер буття людини і яка стосовно цих говірок ще не була об'єктом вивчення.

² У новозбудованому с. Варовичі Васильківського р-ну проживають вихідці із с. Варовичі Поліського р-ну та частина мешканців с. Зимовище Чорнобильського р-ну.

³ Про гетерогенні говірки інших українських говірок також див: [16].

Дослідженню переселенського говіркового ареалу передують вичерпне збирання лексичного матеріалу. З огляду на те, що говірки Чорнобильської зони наразі функціонують як переселенські, польові записи було здійснено в місцях компактного проживання вихідців із сіл зони відчуження від носіїв середньополіського діалекту. Спостереження показали, що мовлення представників молодших вікових груп зазнає відчутніших змін порівняно з мовленням старших діалектоносіїв. Здебільшого молодим носіям говірки притаманний змішаний тип говірки, що зазнала впливу іншодіалектного оточення та літературної мови, ситуативний перехід з одного мовного коду на інший⁴, що для говірки “є типовим джерелом переймання лексем” [5, с. 6]. Представники старшого покоління здебільшого є активними користувачами рідної говірки, відмінної від нового іншодіалектного середовища; вони відносно добре зберігають знання про різні аспекти культури і до їхнього відселення зі своїх рідних сіл.

В експедиційній роботі ми цілеспрямовано використали програму для збирання ботанічної лексики, укладену науковим співробітником відділу діалектології Інституту української мови НАН України О. А. Малахівською⁵, що відкриває перспективи для з'ясування східнополісько-середньополіських відношень за даними флорономіації.

Дослідження лексики говірок редуکتивного ареалу передбачає: 1) аналіз лексики редуکتивної говірки на рівні інвентарю у синхронії безвідносно до трансформаційних процесів та їх причин (також див.: [14, с. 18 – 19]) та 2) реконструкцію редуکتивної говірки – відновлення елементів лексико-семантичної системи, її відношень і зв'язків, аналіз динамічних змін, які відбулися чи відбуваються у досліджуваних говірках. О. М. Трубачов слушно зауважував, що “поглиблене розуміння сучасного значення слова є водночас його реконструкцією” [15, с. 3]. Такі підходи вимагають з'ясування компонентного складу говірки, семантичних процесів та тенденцій розвитку окремих номенів як

⁴ У побутових ситуаціях представники молодших вікових груп, які володіють літературною мовою, нерідко переходять на рідну говірку, перейняту від батьків.

⁵ Зберігається в автора. За цією програмою досі обстежено східнополіські [12] та центральноподільські говірки [4].

частини лексико-семантичної системи діалектної мови, причин постання компонентів значення у лексико-семантичній структурі лексеми [9, с. 105].

Дослідження редуکتивного ареалу спонукає до врахування обмежувальних чинників, зокрема, різного ступеня “реконструйованості” лексики, оскільки різні фрагменти лексико-семантичної системи редуکتивної говірки можуть бути збережені не однаковою мірою. Визначальним є мовний досвід інформанта, його обізнаність з тією або іншою сферою життя чи професійної діяльності; це переважно стосується ідіолекту конкретного носія говірки. Важливу роль у збереженні лексики говірки відіграють прагматичні чинники – цінність чи актуальність певної реалії у житті діалектоносіїв. Ці фактори були визначальними під час записування матеріалу. Обстеження редуکتивних говірок Київського Полісся засвідчило варіативність у реалізації понятійних сегментів; прикладом може бути наддіалектна модель реконструйованого семантичного поля ‘періоди росту і досягання колоскових’ (див. *табл. 1*)⁶.

Табл. 1. Періоди росту і досягання колоскових (жита, пшениці)

Говірки	поява сходів, перші ростки, що з'явилися над землею;	поява стебла	поява колосків	період цвітіння	поява зерна	період досягання
З.П.	пророс'тайе	в'руна	ви'ходит колос'к'і, коло'суйеце	кра'суйеце	ко'лос'е нали'вайеце	пос'п'ело
Кп.	'руна, ру'на 'густі сходи озимих посівів'	–	–	кра'суйец:е	кала'суйец:е	–
Ржд.	йар'і'на	–	пош'л'і колос'к'і	поло'в'йе, кра'суйеце	напов'н'айеце, напов'н'айеца, появ'л'айеца зер'но	*половіти ⁷ дос'п'ело, с'п'еле зер'но
Рд.	–	–	в'і'си'пайец :а	кра'суйец:а	ка'лос'іц:а	ка'лос'іц:а
Т. Л.	'жито с'ходить'т'	–	*колосити / колоситися	'жито кра'суйец:а, к'раска	нал'і'вайец:а з'ер'но	–

Семема ‘поява стебла колоскових’ лексично реалізована лише в говірці с. Зелена Поляна (З. П.). В інших говірках не відзначено лексем із семантикою

⁶ Для ілюстрації використано матеріали лише 5 нп.; кількість виявлених моделей у досліджуваних говірках є значно більшою.

⁷ Під зірочкою напівжирним кеглем подано реконструйовану лексему.

‘поява сходів, перші ростки, що з’явилися над землею’ (Рд.), ‘поява колосків’ (Кп., Т. Л.), ‘період досягання’ (Кп., Т. Л.). Основною складністю реконструкції лексики різних тематичних груп є неможливість точного визначення, чи лексема втрачена під дією позамовних факторів, чи вона не входила до аналізованого семантичного поля, що зумовлено різним членуванням позамовної дійсності діалектоносіями.

Аналіз системних відношень назв на позначення періодів росту й досягання колоскових у межах тематичної групи ботанічної лексики, зокрема їх дериватів, дозволяє відновити окремі лакуни у семантичному полі ‘періоди росту і досягання колоскових’. Так, у говірці с. Товстий Ліс засвідчено похідні назви грибів *колосов’і’к’і^u*, *каласав’і’к’і* ‘гриби, які ростуть під час колосування жита’ (Т. Л.) за відсутності окремої назви на позначення відповідного поняття семантичного поля ‘періоди росту і досягання колоскових’, що дає підстави визначити твірну базу мікономена – *колосо’вик* < **колосити* / *колоситися* – і реконструювати один з елементів наддіалектної сітки-моделі. Складнішими є випадки реконструкції назв на підставі аналізу дериваційного гнізда, коли у семантичній структурі / номінативному полі вихідного чи похідного номена відбуваються трансформації. Так, у говірці с. Рудьки засвідчено мотивацію мікономена *каласав’і’к’і^u* ‘тс.’: *ко’ли* ‘*жі^uто в’і^uси’пайец’а* / ‘*колас* (Рд.). Прозора внутрішня форма вторинного номена та коментар щодо його мотивації можуть свідчити про існування давніших синонімічних позначень періоду появи колосся – *в’і^uси’пайец’а* / *ка’лос’іц’а*. Припускаємо, що асиметрія між планом змісту і планом вираження (наявність синонімії *висипатися* / *колоситися*) могла сприяти порушенню зв’язків між денотатом і його позначенням, що спричинило семантичний зсув у значенні номена *колоситися*: ‘поява колоса’ → ‘поява зерна’, ‘період досягання’ (у сучасній говірці номен має 2 значення). Такий рух у семантичному полі і перебудова його фрагмента уможливлена наявністю спільного компонента в семантичній структурі обох взаємодіючих лексем [6, с. 77] – семи ‘плодова частина злакової рослини’.

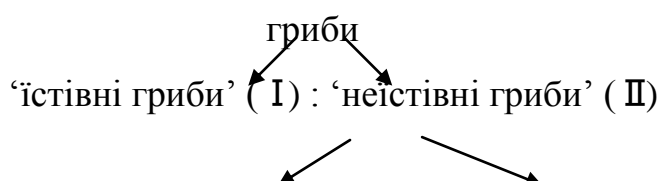
Імовірно, на основі спільної семи ‘колір’ відбувся семантичний рух лексеми *половіти* ‘набувати жовтого кольору під час досягання (про жито, пшеницю)’ в аналізованому семантичному полі (M2). У говірці с. Роз’їждже зафіксовано іншу семантику номена: *поло'в'їє / йак нач'ї'наїє ц''в'ї'ст'ї / 'каже у'же тїє'н'їца чи' там 'жито поло'в'їє // ўже во'но пус'каїє та'к'їє 'ус'їк'ї / бо во'но цв'ї'те / дак не 'кажут шо цв'ї'те / а поло'в'їє* (Ржд.). Важливими для семантичної реконструкції є етимологія слова і встановлення паралелей в інших українських говірках. Так, аналізоване дієслово гіпотетично пов’язано із псл. **polěti* ‘палати, горіти’ [ЕСУМ IV, с. 497 – 498]; пор.: у СБГ *половіти* – ‘жовтіти’ [СБГ III, с. 286]; рос.: *полóвий, половóй* як ‘світло-жовтий’ [Фасмер III, с. 313]. В українських говірках, зокрема і в чорнобильських, лексема *половіти* функціонує саме зі значенням ‘достигати, ставати жовтим’ [ГСМ, с. 26, Онишкевич II, с. 106]. Тож, етимологічний та зіставно-порівняльний аналіз дозволяє говорити про певні трансформації у семантиці дієслова *половіти*: ‘набувати жовтого кольору під час досягання (про жито, пшеницю)’ → ‘період цвітіння колоскових’.

Одним із джерел для реконструкції лексики говірок можуть бути мотиваційні міжтематичні зв’язки. Наявність синхронно немотивованого вторинного фітономена *скула'в'є 'з'ел':є* ‘лікарська рослина, яка росте на болоті’ (Ст. Ш., Ус.) і мотивованих фітонімічних паралелей у різних східнослов’янських мовах (*скулочникъ* ‘*Malva crispa* L.’: “Листья, какъ размягчающее средство прикладывають къ болячкамъ (скулкамъ)” [Рогович, 128]; *скулачник, скулашник* ‘тс.’ [ЕСУМ V, с. 291]), дають змогу встановити мотивацію назви, етимон та його вихідне значення в аналізованій говірці: *скула'в'є 'з'ел':є* ← *с'кула* ‘болячка, чиряк’, що підтверджується відносно невеликою амплітудою коливання вихідної лексеми у межах ЛСГ ‘назви хвороб’ в українських поліських говірках (див.: [Никончук, с.16 – 18, 20, 30, 60; Лисенко, с. 197]). Зауважимо, що номен *с'кула* не засвідчений нами у говірках нп. Старі Шепеличі та Усів; не фіксують його давніші лексикографічні джерела [Никончук]. Втрата вихідного номена на позначення хвороби, а відповідно і демотивація похідної фітоназви, прискорила процес немотивації, тобто “породження дублетно-синонімічних засобів мови”

шляхом створення мотиваційно прозорих паралелей до немотивованих слів [2, с. 213 – 214]. У даному випадку йдеться про розвиток полісемії, оскільки паралельно до назви *скула'в'е 'з'ел':е* у зазначених говірках функціонує лексема *'лопух* 'тс.', утворена за моделлю 'назва дикорослої рослини' > 'назва дикорослої рослини'; у цих же говірках номен *'лопух* відзначений із семантикою 'лопух справжній, *Arctium lappa L.*' (Ст. Ш., Ус.). Припускаємо, що паралельне функціонування мотивованої і немотивованої назв може зумовити забування останньої.

Втрата окремих лексичних одиниць у редуktivних говірках корелює з перебудовою ієрархічних зв'язків. Тому аналіз системних відношень у лексиці переселенських говірок, зміна території функціонування яких відбулася недавно, дає цінну інформацію для реконструкції окремих ділянок лексико-семантичної системи редуktivної говірки. Так, у свідомості діалектоносіїв чорнобильських говірок чітко збережена опозиція 'білий гриб' : 'усі їстівні гриби, крім білого', [ЛАПП, к. 83, 85, 86; ЛАНП, к. 99; ГЧЗТ, с. 49, 110], що також підтверджено численними коментарями діалектоносіїв: *б'ели з'нал'і гр'їб / це наш у'же 'сам'і_ 'сам'і кампентний гр'їб буў // а так у нас л'іс'ічк'і бу'л'і / 'подз'ел'енк'і / зе'л'онк'і напр'і'м'ер / р'іж'к'і / мас'л'ата / ота'к'е //* (Кр. Г.). Зауважимо, що за народною класифікацією, поліщуки до їстівних грибів раніше не зараховували більшість видів пластинчатих грибів: *'пол'с'к'іх гр'і'боў і а'п'ен'ок м'і н'е_пр'ізна'вал'і / ка'зал'і на йіх га'д'учк'і // це ўже тут 'наш'і 'самі'іе 'н'ерв'ііе гр'і'б'і //* (Кр. Г.); *а те'пер 'кажут гр'їб на йо'го //* (про печериці; З. П.); *то н'е гр'їб / то 'пушка //* (про порхавку, *Lycoperdon Pers.*; Мш.). Наведені свідчення вказують на існування кількарівневої ієрархії у лексико-семантичній групі 'назви грибів':

Схема 1

‘отруйні гриби’ (1) ‘неотруйні гриби, нецінні
за смаковими властивостями’ (2)

У редуکتивних чорнобильських говірках відбувається розширення реалемного поля, співвідносного з лексемою *гриб* ‘їстівні гриби’ за рахунок включення до нього грибів, які раніше відносили до неотруйних, але тих, які в їжу не вживаються (2 → 1).

Комплексне дослідження лексики редуکتивних говірок передбачає не лише синхронний аналіз лексичних одиниць, а й вивчення їх динаміки. Недоліком застосованого підходу є те, що він не завжди дозволяє встановити час втрати лексеми, входження нових лексичних одиниць до говірки чи хронологію динамічних зрушень (як у випадку із номеном *с'кула*). Відносно датування стає можливим завдяки залученню метамовних коментарів діалектоносіїв щодо вживання того чи іншого номена, врахування соціолінгвістичних критеріїв при фіксації та інтерпретації говіркового матеріалу, зокрема опитування населення різних вікових груп. Наприклад, у чорнобильських говірках фіксуємо чимало флорономенів, які є хронологічно маркованими. Так, засвідчено, що в деяких говірках на позначення омели білої, *Viscum album* L., функціонують синонімічні назви *ве'ха* та *оме'ла*, проте прокоментовано, що остання лексема є новішою (Ус., Оп., З. П.) і засвоєна говірками нещодавно, ймовірно, під впливом літературного стандарту. Часово маркованими є номени⁸ *кри'вавец – звера'бої* ‘звіробій, *Hypericum perforatum* L.’ (Бч., Оп., Лел.), *дерев'яна 'рожка – 'мал'ва* ‘мальва, *Malva* L.’ (З. П.), *дуб'роўка – кал'ган* ‘перестач прямостоячий, калган, *Potentilla erecta* L.’, (З. П.), *шину'х'і – 'л'іл'їя* ‘лілія, *Lilium*’ (Пл.), *'макаўк'і – 'л'іл'ейі* ‘латаття біле, *Nymphaea alba* L.’ (Ссл.), *'г'іраўк'і – 'л'іл'ейі* ‘глечики жовті, *Nuphar luteum* L.’ (Ссл., Кр. Г.), *бакла'жан – пом'і'дор* ‘помідор звичайний’ (Ссл., Зм., Ржд.), *н'і'мец'ка тра'ва – дур'не 'з'ел':е* ‘галінсога дрібноцвітна, *Galinsoga parviflora*’ (Кр. Г.), *ч'і'р'ц' 'з'ел':е – та'тар'ц' 'з'ел':е, та'тарка* ‘аїр тростинний, лепеха звичайна, *Acorus calamus* L.’ (Ржд.), *вар'голейя – геор'г'їни* ‘жоржина периста, *Dahlia pinnata* L.’ (Ржд.) та ін.

⁸ Першою у парі подано давнішу лексему.

Протилежна тенденція відштовхуванню переселенської говірки від “чужої” лексико-семантичної системи – засвоєння іншодіалектної лексико-семантичної системи контактної говірки, що можливе у ситуації взаємодії елементів різних діалектних систем [13, с. 20]. Найшвидше відбувається переймання лексичних одиниць за необхідності заповнення лакуни у лексико-семантичній системі говірки, що утворилася внаслідок дії позамовних чинників (поява нових реалій на новій території побутування і необхідність їх номінації) або / та впливу аналогічного фрагмента лексико-семантичної системи контактної говірки (наявність у ній номінацій для денотатів, відсутніх у переселенських говірках). Результатом такої взаємодії є назва галінсоги дрібноцвітної, *Galinsoga parviflora*, що функціонує у чорнобильських говірках нп. Лелів і Бички⁹. Старшому поколінню назви цієї рослини невідомі, оскільки була відсутня сама реалія. Номен *амери'канс'ке 'з'ел':е* ‘галінсога дрібноцвітна’ (Бч.) є хронологічно маркованим і засвідчений у мові молодших діалектоносіїв. Натомість діалектоносії чітко диференціюють “свою” і “чужу” лексеми: у говірці с. Недра функціонує лексема *невмиⁱ'руха* ‘тс.’ (Нд.); а у говірці с. Лелів назву *неўмиⁱ'руха* ‘тс.’ повністю засвоєно: *йак би ти йо'го не_ 'віпалоў / шоб ти йо'му не_зро'бі"ў / так во'но вс'о рав'но йе та_ї йе* (Лел.); під час обстеження не засвідчено коментарів мовців щодо джерела походження назви, проте хронологічна маркованість назв на позначення галінсоги дрібноцвітної, тобто відносна недавність її постановня у решті досліджуваних чорнобильських говірок¹⁰ дозволяє зробити припущення про різні джерела виникнення лексем на позначення цієї рослини у говірках с. Лелів і с. Бички: засвоєння іншодіалектної лексеми і власні словотвірні ресурси відповідно.

При з'ясуванні хронологізації [10, с. 26] виникає необхідність урахування того факту, що динамічні процеси протікають і в говірках, що функціонують на питомій території. Тому при встановленні причин трансформацій у редукованих переселенських говірках варто враховувати динамічні процеси, що відбувалися на

⁹ Вихідці із нп. Лелів і Бички компактно переселені у с. Недра Баришівського р-ну Київської обл., де для них побудована окрема частина села.

¹⁰ Пор.: [3, с. 146 – 147].

невеликому часовому відтинку і які ще живі у свідомості мовців, проте не пов'язані з руйнуванням цілісного мікросоціуму носіїв цих говірок. У випадку із говірками Чорнобильської зони відносною межею, яка маркує чимало лексичних одиниць і семантичних процесів, є друга половина ХХ ст. – післявоєнний період, що часто зумовлено екстралінгвістичними факторами, зокрема появою нових реалій у сфері сільського господарства, відповідно – входженням до говірок нових лексем чи розширенням значень уже наявних номенів. Серед власне мовних чинників – вплив сусідніх говірок чи літературного стандарту. Наприклад, у говірці с. Зелена Поляна виявлені опозиції *кийа'хи*, *ки'йа'хи* ‘кукурудза (загальна назва), *Zea mays L.*’ : *куку'руза* ‘сорт кукурудзи’; *кийа'хи*, *ки'йа'хи* ‘сорт кукурудзи’ : *куку'руза* ‘сорт кукурудзи’ (З. П.), спричинена засвоєнням говіркою загальновідомої назви рослини *куку'руза* і спеціалізацією її семантики (‘загальна назва’ → ‘сорт’), що спричинило появу видового значення лексеми *кийа'хи*, яка раніше вживалась лише із загальною родовою семантикою: *куку'руза с'тала називає то 'пожеї' вівели / і називає во'на куку'руза / созда'ли та'к'ї сорт / шо зер'но та'ке плес'кате // а кийа'хи це д'руг'її сорт* (З. П.)¹¹.

Часто не вдається встановити фактори лексико-семантичних трансформацій чи змін у складі лексики через відсутність свідчень інформантів на час та особливості функціонування лексеми у говірці. Так, у випадку назв періоду цвітіння колоскових *кра'суйеца* // *поло'в'йе* (Ржд.) (див. *табл. 1*) свідчення діалектоносіїв недостатньо для визначення, за яких умов і коли ввійшло до говірки дієслово *кра'суйеца*: *кра'суйеца це ўже с'у'ди 'дал'ше ка'зали / а з'разу ка'зали поло'в'йе // йак 'матка мо'йа була / йа_ж 'помн'у шо 'матка да ка' / о / ўже 'ж'ї'то поло'в'йе* (Ржд.).

Лексикографічні та лінгвогеографічні джерела, які відображають стан говірки у певний відтинок часу, дають змогу простежити напрямки динаміки у лексиці і семантиці редукованих говірок та їх приблизну хронологію. Так, у “Лінгвістичному атласі Правобережного Полісся”, матеріали до якого збиралися, починаючи від 1962 р. [ЛАПП], подано цінну інформацію щодо окремих

¹¹ Інформант вказує на функціонування обох лексем у говірці до переселення.

фітоназв. У деяких чорнобильських говірках Київщини паралельно до 'кул''баба зафіксовано наразі вже втрачений у цьому значенні номен *бабка*, який побутує і в інших українських говірках, а також лексико-словотвірні варіанти *моло'чай*, **молочь'някъ* [ЛАПП, к. 54; Сабадош, к. 28]. У сучасних говірках Чорнобильщини також функціонують номени, мотивовані властивістю стебла рослини: *моло'чай* (В., З. П.), *молоч'н'ак* (Ржд.), *малач'н'ак* (Рд.) 'тс.': 'в'ірв'і дак там 'б'еле *молоч'ко* з 'його те'че (Ржд.). Проте у всіх зазначених говірках відбувалося звуження сфери вживання назв цієї мотиваційної моделі за рахунок паралельного функціонування синонімів: *оду'ванч'ік* || *малач'н'ак* (Рд.), *оду'ван'чик* || *кул''баба* || *моло'чай* (В.), *оду'ван'ч'ік* || *молоч'н'ак* (Ржд.): *молоч'н'ак ка'зал'і ста'р'іє* (Ржд.), *кул''баба* (Дб.) (пор.: у ЛАПП в говірках с. Варовичі, Діброва на позначення кульбаби лікарської зафіксовано лише деривати із коренем *молоч-*; у говірці с. Роз'їждже – 'бабка || 'кул''баба [ЛАПП, к. 54]).

Аналіз фітономінації як фрагмента лексико-семантичної системи дозволяє узагальнити типи змін, які відбуваються у переселенських чорнобильських говірках: 1) на рівні лексичного інвентаря (поява лексеми / її втрата); 2) на рівні семантичної структури окремих лексичних одиниць; 3) у номінативних полях лексичних одиниць; 4) трансформації у структурно-семантичній організації лексико-семантичної групи (перебудова гіперо-гіпонімічних зв'язків, розвиток полісемії чи синонімії та ін.). Реконструктивний підхід до аналізу редуکتивного ареалу зумовлює добір прийомів і методів, за допомогою яких відкривається перспектива відновлення образу попереднього стану говірки як на рівні репертуару, так і моделювання певної тематичної чи лексико-семантичної групи, що передбачає відновлення системних зв'язків і відношень, напрямків трансформацій та з'ясування можливих причин змін в аналізованих групах лексики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранникова Л. И. Говоры территорий позднего заселения и проблема их классификации / Баранникова Л. И. // Вопросы языкознания. – М.: Наука, 1975. - № 2. – С. 22 – 31.

2. Блинова О. И. Мотивология и ее аспекты / О. И. Блинова. – 2-е изд., стереотип. – Томск: Изд-во Том. ун-та, 2007. – 394 с.
3. Гороф'янюк І. Назви галінсоги дрібноцвітної (*Galinsoga parviflora cav.*) у говірках центральноподільського ареалу / Інна Гороф'янюк // *Studia methodologica. Лемківський діалект у загальноукраїнському контексті.* – Вип. 27. – Тернопіль : Редакційно-видавничий відділ ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. – С. 145 – 150.
4. Гороф'янюк І. В. Структурна організація та ареалогія флорономенів центральноподільських говірок: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Гороф'янюк Інна Валентинівна. – К., 2010. – 20 с.
5. Гриценко П. Українська діалектна лексика: реальність і опис (деякі аспекти) / Павло Гриценко // *Діалектна лексика: лексикологічний, лексикографічний та лінгвогеографічний аспекти. Матеріали доповідей Міжнародної наукової конференції.* – Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. – С. 5 – 23.
6. Гриценко П. Ю. Атракція як фактор розвитку лексико-семантичної системи говорів / П. Ю. Гриценко // *Лексика української мови в її зв'язках з сусідніми слов'янськими і неслов'янськими мовами. Тези доповідей.* – Ужгород, 1982. – С. 76 – 79.
7. Гриценко П. Ю. Редуктивна говірка / П. Ю. Гриценко // *Українська мова. Енциклопедія.* – Вид. 3-тє, зі змінами і доп. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 2007. – С. 567.
8. Гриценко П. Ю. Загальнослов'янський лінгвістичний атлас як джерело вивчення культури слов'ян / П. Ю. Гриценко // *Комплексне дослідження духовної культури слов'ян. Колективна монографія.* – К., 2004. – С. 13 – 26.
9. Гриценко П. Ю. Моделювання системи діалектної лексики / П. Ю. Гриценко. – К.: Наукова думка, 1984. – 228 с.
10. Иванова Л. П. Методы лингвистических исследований / Л. П. Иванова. – К.: ИСИО, 1995. – 88 с.